

SOCIAL AND EVERYDAY LIFE IN THE VILLAGES OF THE FERGANA VALLEY DURING WORLD WAR II: LIVING CONDITIONS AND HUMANITARIAN AID

Rasulbek Nurmakhammatovich Abdurasulov

Lecturer at Andijan State Medical Institute

Doctor of Philosophy (PhD) in History

E-mail: rasulbekabdurasulov90@gmail.ru

Science ID: FAN-0926-0044

Andijan, Uzbekistan

ABOUT ARTICLE

Key words: Second World War, Fergana Valley, rural population, collective farms, labor mobilization, women, living conditions, evacuation, humanitarian assistance.

Received: 01.10.26

Accepted: 02.10.26

Published: 03.10.26

Abstract: This article analyzes the social and living conditions of the rural population of the Fergana Valley during the Second World War. It examines demographic changes, labor mobilization, the role of women, elderly people and adolescents in agricultural production, material living conditions and humanitarian assistance provided to evacuated people.

IKKINCHI JAHON URUSHI YILLARIDA FARG'ONA VODIYSI QISHLOQLARINING IJTIMOY-MAISHIY HAYOTI: AHOLI TURMUSHI VA INSONPARVARLIK YORDAMI

Rasulbek Nurmaxammatovich Abdurasulov

Andijon davlat tibbiyot instituti o'qituvchisi

tarix fani bo'yicha falsafa doktori (PhD)

rasulbekabdurasulov90@gmail.ru

Ilmiy identifikatsiya raqami: FAN-0926-0044

Andijon, O'zbekiston

MAQOLA HAQIDA

Kalit so'zlar: Ikkinchi jahon urushi, Farg'ona vodiysi, qishloq aholisi, kolxoz, mehnat safarbarligi, xotin-qizlar, moddiy-maishiy ahvol, evakuatsiya, insonparvarlik yordami, tomorqa xo'jaligi.

Annotatsiya: Mazkur maqolada Ikkinchi jahon urushi yillarida Farg'ona vodiysi qishloq aholisining ijtimoiy-maishiy hayoti, aholi tarkibidagi o'zgarishlar, mehnat resurslarining front ehtiyojlari uchun safarbar etilishi, xotin-qizlar, keksalar va o'smirlarning qishloq xo'jaligidagi o'rni tahlil etiladi.

Shuningdek, qishloq aholisining moddiy turmush sharoiti, mehnat kuni asosida haq to'lash amaliyoti, tomorqa xo'jaligining ahamiyati va evakuatsiya qilingan aholiga ko'rsatilgan insonparvarlik yordami yoritiladi.

СОЦИАЛЬНО-БЫТОВАЯ ЖИЗНЬ СЕЛЬСКОГО НАСЕЛЕНИЯ ФЕРГАНСКОЙ ДОЛИНЫ В ГОДЫ ВТОРОЙ МИРОВОЙ ВОЙНЫ: УСЛОВИЯ ЖИЗНИ НАСЕЛЕНИЯ И ГУМАНИТАРНАЯ ПОМОЩЬ

Расулбек Нурмахамматович Абдурасулов

Преподаватель Андиганского государственного медицинского института

доктор философии (PhD) по историческим наукам

E-mail: rasulbekabdurasulov90@gmail.ru

Научный идентификационный номер: FAN-0926-0044

Андиган, Узбекистан

О СТАТЬЕ

Ключевые слова: Вторая мировая война, Ферганская долина, сельское население, колхоз, трудовая мобилизация, женщины, бытовые условия, эвакуация, гуманитарная помощь.	Аннотация: В статье анализируются социально-бытовые условия сельского населения Ферганской долины в годы Второй мировой войны, изменения в социальной структуре населения, мобилизация трудовых ресурсов, роль женщин, пожилых людей и подростков в сельскохозяйственном производстве. Освещаются материальное положение населения, оплата труда по трудодням, значение личного подсобного хозяйства и гуманитарная помощь эвакуированным.
--	--

Kirish. Ikkinchi jahon urushi insoniyat tarixidagi eng murakkab ijtimoiy-siyosiy jarayonlardan biri bo'lib, uning oqibatlarini jamiyat hayotining barcha sohalariga chuqur ta'sir ko'rsatdi. Urush harakatlari nafaqat front hududlarida, balki front ortidagi aholi hayotida ham keskin o'zgarishlarni yuzaga keltirdi. Ayniqsa, qishloq aholisi zimmasiga urush yillarida nihoyatda murakkab va mas'uliyatli vazifalar yuklatildi.

1941-yilda urush boshlanishi bilan O'zbekiston SSR, jumladan Farg'ona vodiysi mamlakatning muhim frontorti hududlaridan biriga aylandi. Vodiy o'zining agrar salohiyati, sug'orma dehqonchilik an'analari va aholi zichligi bilan front hamda sanoatni qishloq xo'jaligi mahsulotlari bilan ta'minlashda muhim o'rin egalladi [2].

Mehnatga layoqatli erkaklarning frontga safarbar qilinishi, davlat tomonidan mahsulot yetkazib berish majburiyatlarining kuchayishi, turli soliqlar va iste'mol mahsulotlari tanqisligi qishloq aholisining turmush darajasiga salbiy ta'sir ko'rsatdi [5; 6].

Mazkur maqolaning maqsadi Ikkinchi jahon urushi yillarida Farg'ona vodiysi qishloqlaridagi ijtimoiy-maishiy ahvolni, aholi tarkibidagi o'zgarishlarni, moddiy turmush sharoitini va evakuatsiya qilingan aholiga ko'rsatilgan yordamni tarixiy nuqtai nazardan tahlil qilishdan iborat.

Adabiyotlar tahlili va tadqiqot metodologiyasi

Urush yillaridagi O'zbekiston qishloq xo'jaligi va ijtimoiy hayot masalalari tarixshunoslikda turli jihatlardan o'rganilgan. Mavjud tadqiqotlarda respublikaning frontorti iqtisodiyoti, qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishi, mehnat resurslarining safarbar etilishi hamda evakuatsiya jarayonlari yoritilgan. Urush davri xalq xo'jaligi va harbiy-tarixiy jarayonlarga oid umumlashtiruvchi ma'lumotlar statistik va harbiy-tarixiy nashrlarda jamlangan [1; 2]. I. Pulatov Andijon partiya tashkilotining urush yillaridagi faoliyatini [5], V.V. Kondrashin esa SSSR dehqonlari va qishloq xo'jaligining urush davridagi ahvolini [6] tadqiq etgan. O'zbekiston xalqining Ukraina va Leningrad mehnatkashlari bilan urush yillaridagi hamkorligi, jumladan evakuatsiya qilinganlarga ko'rsatilgan yordamga oid hujjatlar maxsus to'plamlarda e'lon qilingan [3; 4].

Tadqiqotda tarixiylik, xolislik, tizimlilik va qiyosiy tahlil metodlaridan foydalanildi. Andijon, Namangan va Farg'ona viloyatlaridagi jarayonlar umumiy tarixiy jarayonning tarkibiy qismi sifatida ko'rib chiqildi va o'zaro qiyoslandi. Ijtimoiy-demografik o'zgarishlarning sabab va oqibatlarini aniqlashda qiyosiy-tarixiy yondashuv muhim ahamiyat kasb etdi.

Urush yillarida qishloq aholisi ijtimoiy tarkibidagi o'zgarishlar

Urush boshlanishi bilan mehnat resurslarining katta qismi front ehtiyojlari uchun safarbar qilindi. Ayniqsa, qishloq xo'jaligida faol mehnat qilgan erkaklarning harbiy xizmatga chaqirilishi ishlab chiqarish jarayonida ishchi kuchi tanqisligini keltirib chiqardi.

Farg'ona vodiysida ham bu jarayon yaqqol namoyon bo'ldi. Ilgari erkaklar tomonidan bajarilgan ko'plab og'ir va jismoniy kuch talab qiluvchi ishlar ayollar zimmasiga o'tdi. Xotin-qizlar paxtachilik, g'allachilik, chorvachilik, paxta dalalarini sug'orish va boshqa sohalarda faol qatnasha boshladilar.

Qariyalar va o'smirlarning mehnatdagi ishtiroki ham keskin ortdi. Hosil yig'im-terimi, chopiq, ekin ekish va boshqa mavsumiy ishlarda ularning mehnatidan keng foydalanildi. Natijada qishloq jamiyatining ijtimoiy tarkibida ayollar, keksalar va yoshlarning ishlab chiqarishdagi mavqei sezilarli darajada kuchaydi.

Bu jarayon ayollarning jamiyatdagi roliga ham ta'sir ko'rsatdi. Ular bir vaqtning o'zida oilaning asosiy boquvchisi, farzandlar tarbiyachisi va jamoa xo'jaligining faol mehnatkashiga aylandilar.

Qishloq aholisining moddiy-maishiy ahvoli

Urush yillarida Farg'ona vodiysi qishloq aholisining turmush darajasi murakkab sharoitda shakllandi. Mamlakat iqtisodiyotining asosiy qismi front ehtiyojlariga yo'naltirilganligi sababli kundalik iste'mol mahsulotlari tanqisligi yuzaga keldi.

Kolxoz tizimida mehnat kuni asosida haq to'lash amaliyoti mavjud bo'lib, urush sharoitida mahsulotning katta qismi davlat ehtiyojlariga yo'naltirilishi natijasida kolxozchilar oladigan daromad va mahsulot miqdori cheklangan edi [6]. Bu qishloq oilalarining moddiy imkoniyatlariga bevosita ta'sir ko'rsatdi.

Qishloq aholisi uchun shaxsiy yordamchi xo'jalik muhim yashash manbaiga aylandi. Tomorqalarda sabzavot va poliz mahsulotlarini yetishtirish, chorva va parranda boqish oilalarning oziq-ovqat ehtiyojlarini qisman qondirishga xizmat qildi.

Urushga ketgan askarlarning oilalari ayniqsa murakkab ahvolda qolgan. Shu sababli kolxoz va mahalliy tashkilotlar tomonidan ehtiyojmand oilalarga yordam ko'rsatish, ularga oziq-ovqat va boshqa mahsulotlar ajratish choralari amalga oshirilgan.

Xotin-qizlar, keksalar va o'smirlarning mehnat faoliyati

Urush yillarida mehnat resurslari tanqisligi qishloq xo'jaligida yangi mehnat munosabatlarini shakllantirdi. Xotin-qizlar ilgari asosan erkaklar faoliyat yuritgan sohalarni egallay boshladilar. Ular turli ishlab chiqarish jarayonlarida, jumladan texnika bilan bog'liq ishlarda ham ishtirok etdilar.

Ayollarning mehnat yuklamasi nihoyatda katta edi. Ular daladagi mehnat bilan bir qatorda uy-ro'zg'or ishlari va bolalar tarbiyasini ham olib bordilar. Bu urush davrida ayollar zimmasiga tushgan ijtimoiy yukning keskin oshganligini ko'rsatadi.

Keksalar o'z tajribasi va imkoniyatlari doirasida ishlab chiqarishdan chetda qolmadilar. O'smirlar va maktab yoshidagi bolalar esa mavsumiy qishloq xo'jaligi ishlariga jalb qilindi. Bu mehnat resurslari tanqisligini qisman qoplashga xizmat qildi.

Evakuatsiya qilingan aholini joylashtirish va ularga yordam

Ikkinchi jahon urushi yillarida frontoldi va dushman tomonidan bosib olingan hududlardan aholini xavfsiz rayonlarga evakuatsiya qilish keng ko'lamda amalga oshirildi. O'zbekiston evakuatsiya qilingan fuqarolarni qabul qilgan muhim hududlardan biri bo'ldi.

Farg‘ona vodiysi ham evakuatsiya qilingan aholini joylashtirishning muhim markazlaridan biriga aylandi. Ko‘chirib keltirilgan fuqarolarni uy-joy, oziq-ovqat va ish bilan ta‘minlash mahalliy boshqaruv organlari va aholining oldida turgan muhim vazifalardan edi [3; 4].

Mahalliy aholining o‘zi ham murakkab moddiy sharoitda yashaganiga qaramay, evakuatsiya qilingan fuqarolarga yordam ko‘rsatishga harakat qildi. Ayniqsa, yetim va qarovsiz bolalarni joylashtirish, ularga g‘amxo‘rlik qilish masalasi muhim insonparvarlik vazifasiga aylandi.

Mahalliy oilalar tomonidan bolalarni tarbiyaga olish va ularga boshpana berish xalqning mehr-oqibat va bag‘rikenglik an‘analarini namoyon etdi.

Urush davrida insonparvarlik va o‘zaro yordam

Urush yillaridagi og‘ir iqtisodiy vaziyatga qaramasdan, Farg‘ona vodiysi qishloqlarida o‘zaro yordam va hamjihatlik an‘analari davom etdi. Frontga ketgan askarlarning oilalarini qo‘llab-quvvatlash, ehtiyojmand oilalarga yordam berish va evakuatsiya qilingan fuqarolarni qabul qilish muhim ijtimoiy vazifaga aylandi.

Turli hududlardan kelgan va turli millat vakillariga mansub fuqarolarning bir hududda yashashi xalqlar o‘rtasidagi do‘stlik va hamjihatlik munosabatlarini mustahkamladi.

Natijalar va muhokama. Tahlillar shuni ko‘rsatadiki, urush yillari Farg‘ona vodiysi qishloqlarida bir-biri bilan chambarchas bog‘liq bo‘lgan bir necha ijtimoiy jarayonlar yuz berdi. Birinchidan, frontga safarbarlik qishloq aholisining demografik va ijtimoiy tarkibini o‘zgartirdi. Ikkinchidan, ishlab chiqarishdagi asosiy yuk ayollar, keksalar va o‘smirlar zimmasiga tushdi.

Uchinchidan, davlatning front ehtiyojlariga yo‘naltirilgan iqtisodiy siyosati qishloq aholisining moddiy turmush sharoitiga ta‘sir ko‘rsatdi. Oziq-ovqat va kundalik mahsulotlar tanqisligi shaxsiy yordamchi xo‘jaliklarning ahamiyatini oshirdi.

To‘rtinchidan, evakuatsiya qilingan aholini qabul qilish jarayoni mahalliy aholi uchun qo‘shimcha ijtimoiy va iqtisodiy mas‘uliyat yukladi. Shunga qaramay, o‘zaro yordam va insonparvarlik qadriyatlari qiyin sharoitda ham namoyon bo‘ldi.

Mazkur holatlar urush davri qishloq tarixini faqat iqtisodiy ishlab chiqarish ko‘rsatkichlari orqali emas, balki kundalik hayot, ijtimoiy munosabatlar va inson omili nuqtai nazaridan ham o‘rganish zarurligini ko‘rsatadi.

Xulosa. Ikkinchi jahon urushi yillari Farg‘ona vodiysi qishloqlari tarixida murakkab ijtimoiy-demografik va maishiy o‘zgarishlar yuz bergan davr sifatida alohida o‘rin tutadi. Frontga ommaviy safarbarlik qishloq aholisining ijtimoiy tarkibini o‘zgartirib, ishlab chiqarishda ayollar, keksalar va o‘smirlarning o‘rnini keskin oshirdi.

Urush sharoiti qishloq aholisining moddiy-maishiy turmushini murakkablashtirdi. Davlat majburiyatlari, mahsulot tanqisligi va mehnat resurslarining kamayishi oilalarning kundalik hayotiga bevosita ta'sir ko'rsatdi. Bunday vaziyatda shaxsiy tomorqa va yordamchi xo'jaliklar aholining muhim yashash manbalaridan biriga aylandi.

Umuman olganda, urush yillarida Farg'ona vodiysi qishloqlarining ijtimoiy-maishiy hayoti og'ir iqtisodiy qiyinchiliklar va mehnat yuklamasi bilan bir qatorda, evakuatsiya qilingan fuqarolar va yetim bolalarga ko'rsatilgan yordamda namoyon bo'lgan o'zaro yordam va mehr-oqibat bilan ham xarakterlanadi. Ushbu tarixiy tajriba O'zbekistonning Ikkinchi jahon urushi davri ijtimoiy tarixini chuqurroq o'rganishda muhim ilmiy ahamiyatga ega.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Народное хозяйство СССР за 70 лет. Юбилейный статистический ежегодник. – Москва: Финансы и статистика, 1987.
2. Великая Отечественная война 1941–1945. Военно-исторические очерки. – Москва: Наука, 1998.
3. Из истории дружбы украинского и узбекского народов 1941–1945 гг. Сборник документов и материалов. – Киев: Наукова думка, 1968.
4. Братскою дружбой сильны. О дружбе и сотрудничестве трудящихся Ленинграда и Узбекистана. – Ташкент: Узбекистан, 1982.
5. Пулатов И. Андижанская партийная организация в годы Отечественной войны. – Ташкент, 1960.
6. Кондрашин В.В. Крестьянство и сельское хозяйство СССР в годы Великой Отечественной войны // Известия Самарского научного центра РАН. – 2005. – Т. 7. – № 2.